

فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر

سال چهارم، شماره دهم، پاییز ۱۳۸۹

تاریخ دریافت: ۸۹/۵/۲۹ تاریخ پذیرش: ۸۹/۸/۱۶

صص ۲۱۱ - ۲۳۸

بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران

دکتر علی حسین حسین زاده^۱، دکتر معصومه باقری^۲ و محمد سلیمان نژاد^۳

چکیده:

هدف این تحقیق، بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران است و به بررسی ۴ عامل خانواده، مدرسه، گروه دوستان، و رسانه‌ها که بر شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان تأثیر دارند پرداخته است. این تحقیق به شیوه پیمایشی انجام گرفته است. داده‌ها به وسیله پرسشنامه، از یک نمونه ۲۱۵ نفری از جوانان مشغول به تحصیل در دوره دبیرستان شهر دهلران گردآوری شده است. پایایی پرسشنامه بر اساس ضریب آلفای

Alihos81@yahoo.com

۱- استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر (نویسنده مسؤول)

۲- استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر

۳- کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

کرونباخ و اعتبار آن بر اساس توافق مشترک اساتید راهنما و مشاور صورت گرفته است. برای تعیین چارچوب نظری تحقیق از اکثر دیدگاه‌های جامعه‌شناسان به خصوص دیدگاه کنش متقابل نمادین استفاده گردیده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمارهای توصیفی و استنباطی استفاده شده است و برای آزمون فرضیات از آزمون t ، کی دو، ضریب همبستگی پیرسون و اسپرمن استفاده شده است که تجزیه و تحلیل‌ها نشان می‌دهد بین متغیرهای جنس، وضعیت تحصیلی، برنامه‌های مدارس، استفاده از رسانه‌ها، تعلق به دوستان و صمیمیت در خانواده با شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان رابطه معنی‌دار و مثبت در سطح معنی‌داری بالا وجود دارد. از بین متغیرهای مستقل تنها بین دو متغیر سن و پایگاه اقتصادی-اجتماعی با متغیر وابسته هویت اجتماعی رابطه معنی‌دار وجود نداشته و فقط این دو فرضیه رد شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: هویت اجتماعی، جامعه‌پذیری، کنش متقابل نمادین.

مقدمه و بیان مسأله:

امروزه مسأله هویت اجتماعی^۱ از جنبه‌های گوناگون و از سوی متفکران و نظریه پردازان بسیاری مورد توجه قرار گرفته است. دلایل و زمینه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی به ویژه در سطح جوانان اهمیت تحقیق پیرامون موضوع هویت را افزایش می‌دهد. هویت شرط لازم برای زندگی اجتماعی است و بدون چارچوبی برای تعیین هویت اجتماعی، انسان‌ها^۲ نمی‌توانند به صورتی معنا دار و پایدار با یکدیگر ارتباط برقرار کنند.

هویت اجتماعی خصلت یا خصیصه همه انسان‌ها به عنوان موجوداتی اجتماعی است و از این لحاظ سرچشمه معنا و تجربه برای مردم است و می‌توان بر این امر صحه گذاشت که هویت

1- Social identity

2 -Humans

برساخته می‌شود. از نظر جنکینز^۱ هویت اجتماعی یک بازی است که در آن «رو در رو بازی می‌شود». هویت اجتماعی، درک ما از این مطلب است که چه کسی هستیم و دیگران کیستند و از طرفی، درک دیگران از خودشان و افراد دیگر چیست؟ از این رو هویت اجتماعی نیز همانند معنا ذاتی نیست و محصول توافق و عدم توافق است و می‌توان در باب آن نیز به چون و چرا پرداخت (جنکینز، ۱۳۸۱: ۸-۷).

هویت اجتماعی احساس تعلق فرد به یک جامعه است به گونه‌ای که عضو یک جامعه را از سایر جوامع متمایز می‌سازد و او در مقابل معیارها و ارزش‌های جامعه خود احساس تعهد می‌کند و در امور مختلف آن مشارکت می‌جوید، به انتظارات جامعه از خود پاسخ می‌دهد و در مواقع بحرانی، سرنوشت جامعه و غلبه بر بحران را برای او مهم می‌نماید. لازم به ذکر است که این احساس تعلق اجتماعی مستلزم حمایت جمعی از خود نیز می‌باشد. در حال حاضر، دیدگاه مسلط آن است که به رغم حضور و تأثیر ویژگی‌های انتسابی در تعیین هویت اجتماعی افراد به ویژه در کشورهای جهان سوم، این ویژگی‌ها و رفتارهای اکتسابی هستند که تمایز بخش میان افراد بوده و به منزله شالوده هویت اجتماعی قلمداد می‌شوند. پیشرفت تکنولوژی ارتباطی نظیر گسترش ماهواره و اینترنت، این امکان را در اختیار جوانان قرار داده است تا خود را به قشری جهانی با علایق مشابه و ادبیات مشترک تبدیل کنند (کاظمی پور، ۱۳۸۷: ۸).

هویت از آغاز تمدن بشری ذهن انسان را به خود مشغول داشته و اکنون نیز یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های انسان معاصر است. به طوری که در حال حاضر محور اصلی بسیاری از نظریه‌ها و پژوهش‌های جامعه‌شناسی و روانشناسی اجتماعی است. روند تغییرات اجتماعی چنان سرعت و عمق یافته که اصیل‌ترین عرصه حیات بشری (فرهنگ) را نیز درنوردیده و انسان‌ها را در یک دگرگونی جدی فرهنگی قرار داده است؛ به گونه‌ای که فرهنگ آموخته

شده پیشین در شرف اضمحلال می باشد (کازنو، ۱۳۷۰: ۱۷۶). با توجه به شکل گیری شخصیت جوانان در این سنین، آنها در دوره ای به سر می برند که احساس تعلق عاطفی به جامعه خود کسب می نمایند. در سنین نوجوانی و جوانی شخصیت فرد شکل گرفته و طی روند جامعه پذیری و فرهنگ پذیری، ارزش ها و هنجارهای جامعه خود را درونی می کند و بر اساس آنها، رفتار و اندیشه های خود را شکل می دهد. بنا به گفته پاسکال، دانشمند فرانسوی در جهان دو بی نهایت وجود دارد، دنیای بی نهایت بزرگ که از ورای تلسکوپ دیده می شود و دنیای بی نهایت کوچک که در زیر میکروسکوب مشاهده می گردد و انسان در این بین قرار دارد؛ در این شرایط است که نوجوان، در پی جستجو برای فهم کیستی خود برآمده و می خواهد به جایگاه خود در این جهان پهناور مادی و اجتماعی پی ببرد.

در این پژوهش پاسخگویان ما سال هایی از زندگی خود را سپری نموده و تجاربی در جریان روند جامعه پذیری کسب نموده اند ما می خواهیم بدانیم که مهمترین عوامل موثر بر شکل گیری هویت اجتماعی جوانان چیستند؟ عواملی نظیر موقعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده، دوستان، آموزش های مدرسه و رسانه ها چه تاثیری بر شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان دارند؟ تحقیق حاضر به منظور پاسخگویی به مسایل فوق تدوین گردیده است. رویکرد جامعه شناختی این تحقیق، دیدگاه کنش متقابل نمادین^۱ و نظریات جدید اجتماعی هویت می باشد برای تجزیه و تحلیل و تبیین این مساله، نقش عوامل واسط نظام اجتماعی (نهادهای خانواده، مدرسه، دوستان و رسانه های گروهی) در زمینه سازی احساس هویت اجتماعی بررسی می شوند.

اهداف تحقیق:

هدف کلی: هدف کلی از تحقیق حاضر، عبارت است از شناسایی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان بطور کلی و هویت اجتماعی جوانان شهر دهلران بطور خاص.

اهداف جزئی تحقیق:

در این بررسی اهداف جزئی عبارتند از:

شناسایی بررسی میزان اثر گذاری پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانواده بر هویت اجتماعی؛

مشخص کردن تأثیر خانواده بر هویت اجتماعی جوانان؛

مشخص کردن تأثیر رسانه‌ها بر هویت اجتماعی جوانان؛

مشخص کردن تأثیر گروه‌های دوستان بر هویت اجتماعی؛

بررسی میزان اثر گذاری وضعیت تحصیلی بر هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر

دهلران.

بررسی میزان اثر گذاری خانواده بر هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران.

بررسی میزان اثر گذاری معلمان و آموزش‌های مدرسه‌ای بر هویت اجتماعی جوانان

دبیرستانی شهر دهلران.

بررسی میزان اثر گذاری گروه‌های دوستان بر هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر

دهلران.

بررسی میزان اثر گذاری رسانه‌ها بر هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران.

پیشینه تحقیق:

مروری بر پیشینه تحقیق یکی از ارکان مهم هر تحقیق است. با بررسی پیشینه‌های مناسب و جدید می‌توان یک تحقیق مناسب را پی ریزی و اجرا نمود. با توجه به نقاط قوت و ضعف هر یک از این پژوهش‌ها، می‌توان از نقاط ضعف تحقیقات قبلی خودداری کرده و نقاط مثبت این تحقیقات را در کار خود مورد استفاده قرار داد. پژوهش‌های قبلی که در رابطه با این موضوع انجام شده است در این مقاله آورده شده است.

مریم سروش در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان بررسی عوامل فرهنگی - اجتماعی موثر بر هویت مذهبی جوانان شهر شیراز: شیوه تحقیق پیمایشی بوده و اطلاعات آن را بوسیله یک پرسشنامه از یک نمونه ۴۰۰ نفری در بین جوانان ۱۹-۳۵ سال شهر شیراز جمع‌آوری نموده است. در این بررسی از نظریه آنتونی گیدنز جهت تبیین هویت مذهبی استفاده شده است. طبق این نظریه، عواملی مانند میزان جهانی شدن، میزان رضایتمندی سیاسی، میزان دنیاگرایی، جنس، میزان مذهبی بودن دوستان و والدین؛ همچنین رتبه شغلی و تحصیلات عوامل موثر بر هویت مذهبی هستند. نتایج تحقیق نشان داده است که عوامل مذکور نقش مهمی در شکل‌گیری هویت مذهبی جوانان ایفا نموده‌اند.

محمود شارع پور و غلامرضا خوش‌فر در تحقیقی با عنوان رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی شهر تهران) در جستجوی آن بوده که با سنجش تجربی مفاهیم سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی، تأثیر ابعاد مختلف سرمایه فرهنگی را به نحوه تعریف افراد از خویشتن بررسی نمایند. به عبارت دیگر تلاش نموده‌اند به سنجش میزان سرمایه فرهنگی و شناسایی اجزاء و عناصر هویت اجتماعی جوانان پرداخته و تأثیر و نقش سرمایه فرهنگی را در برجستگی هویت‌های مختلف اجتماعی نظیر: هویت ملی، هویت مذهبی و هویت خانوادگی مورد بررسی قرار دهند.

معصومه باقری و عبدالرحمان راسخ در سال ۱۳۸۶ در تحقیقی با عنوان بررسی پنداشت زنان شاغل در دانشگاه‌های اهواز از موقعیت طبقاتی خود با استفاده از مدل‌های قطری به مطالعه هویت طبقاتی اجتماعی زنان شاغل در دانشگاه‌های شهید چمران اهواز و علوم پزشکی جندی شاپور پرداخته و در پایان به این نتیجه رسیده‌اند که زنان در تعیین طبقه اجتماعی شان به موقعیت شغلی خود بیش از موقعیت شغلی همسرانشان اهمیت می‌دهند.

«روث وایل» در بررسی آثار تجربی مرتبط با مفهوم خود بر تاثیر متغیرهای سن، جنس، درآمد، تحصیلات، وضعیت تاهل، تعداد فرزندان بر مفهوم خود اشاره دارد. او نتیجه‌گیری نموده است که مفهوم خود اگر مثبت باشد عایق و حافظی در برابر کجروی‌ها و انحرافات است.

پیشینه مفهومی:

اجتماعی شدن و هویت یابی فرد: فرد طی فرآیندی مستمر در طول زندگی خود، تمامی عناصر اجتماعی- فرهنگی محیط خود را فرا می‌گیرد و درونی می‌سازد تا خود را با محیطی که باید در آن زیست کند، تطبیق دهد. این فرایند را فرایند اجتماعی شدن یا جامعه پذیری^۱ می‌گویند (روشه، ۱۳۷۳: ۱۴۸).

سه وجه اساسی اجتماعی شدن

اخذ فرهنگ: نخست آنکه اجتماعی شدن روند اخذ معارف، مدل‌ها، ارزش‌ها و نمادها است و به طور خلاصه شیوه‌های عمل، تفکر و احساس خاص گروه‌ها، جامعه و تمدنی است که هر فرد مجبور به زندگی در آن است.

یگانگی فرهنگ با شخصیت: دوم آنکه، تعریف ما مشخص می‌کند که به دنبال اجتماعی شدن، عناصر جامعه و فرهنگ مکمل ساخت شخصیت روانی می‌گردند تا آنجا که این دو از عناصر اصلی و بخشی از محتوای اساسی ساخت شخصیت می‌شوند.

تطابق با محیط اجتماعی

سومین وجه اجتماعی شدن تطابق شخص با محیط اجتماعی است، فرد اجتماعی شده متعلق به محیط خانواده، گروه، مؤسسه تولیدی، قوم، مذهب و ملت است. تعلق ما به یک اجتماع معین به معنی اشتراک معین در عقاید و ویژگی‌های مشترک است تا خود را در «ما» باز شناسد (ما دانش آموزان - ما ایلامی‌ها - ما زن‌ها). همانندی با این «ما»‌ها است که امکان می‌دهد تا حدی هویت خاص روانی اجتماعی و جمعی خود را بیابیم.

عواملان جامعه پذیری:

فرهنگ^۱ به عنوان محیط اجتماعی انسان در عین کلیت، تأثیر یکسانی را بر تمام اعضا و گروه‌ها برجای نمی‌گذارد؛ جامعه به طور کلی عامل اجتماعی کردن افراد است، ولی در این بین بسیاری از گروه‌های بزرگ و کوچک نقش واسطه این امر مهم را بر عهده دارند. مهمترین این گروه‌ها، خانواده، همسالان، رسانه‌ها و مدرسه هستند.

خانواده:

خانواده در زمره عمومی‌ترین سازمان‌های اجتماعی است و براساس ازدواج بین دو جنس مخالف شکل می‌گیرد و در آن مناسبات خونی واقعی یا اسناد یافته به چشم می‌خورد. (به همراه این مناسبات شاهد پیوندهایی قراردادی مبتنی بر پذیرش فرزند نیز هستیم) خانواده،

واحدی است اجتماعی با ابعاد گوناگون زیستی، اقتصادی، حقوقی، روانی و جامعه‌شناختی. خانواده نمادی اجتماعی است؛ چون همانند آینه‌ای عناصر اصلی جامعه را در خود دارد و انعکاسی از نابسامانی‌ها و هماهنگی‌های اجتماعی است خانواده از اهم عوامل مؤثر بر جامعه‌پذیری است (ساروخانی، ۱۳۶۷:۱۳۶).

وظیفه خانواده^۱ اجتماعی کردن کودک است؛ یعنی خانواده از طریق آموزش و پرورش فرزند را با فرهنگ جامعه آشنا می‌سازد و او را برای همنوایی با جامعه آماده می‌کند. خانواده در رشد شخصیت کودک سهم اساسی دارد. جنبه‌های ژرف، عمیق و پنهانی شخصیت انسان ناشی از تعلیم و تربیت او در دوران کودکی است (وثوقی، ۱۳۷۰:۱۷۸).

مدرسه

مدرسه یک نظام اجتماعی است زیرا سازمانی از مقام‌ها و نقش‌های اجتماعی است. سه نوع نقش اصلی مشخصه این نظام است (مدیر، معلم و شاگرد). این نقش‌ها قسمتی از سازمان رسمی مدرسه است که خود یک نظام اجتماعی است. به طور خلاصه الگوهای رفتاری شاگردان تا حدی به مناسباتی که آنها در مدرسه دارند و به رابطه معلم با شاگردان مربوط می‌شود.

گروه همسالان:^۲

اساسی‌ترین مرحله زندگی انسان که در زندگی دیگر انسان‌ها و اصولاً تاریخ اثر می‌گذارد، جوانی است. نوجوانان و جوانان هر چه هستند و هر رویه‌ای که در پیش می‌گیرند در درجه اول محصول محیط و زمان و در درجه دوم محصول رفتار و کردار والدین هستند.

1- Family

2- Peer-group

نوجوان از رفتارها، روش‌ها، مقیاس‌ها و نظم دوستان و همسالانش پیروی می‌کند و بدین ترتیب از خانواده اش بریده، آزاد شده به گروه همسالانش می‌پیوندد و تابع آنها می‌شود. به سخن دیگر، محبت او از خانواده اش به گروه همسالان تحول می‌یابد. گروه همسالان نقطه اتکا برای اعضا محسوب می‌شوند و حتی گاهی برابر خانواده قیام می‌کنند و خشم خانواده‌ها را برمی‌انگیزند.

رسانه‌ها:^۱

روزنامه‌ها، مجلات، رادیو، تلویزیون و امروزه ماهواره و اینترنت از دیگر عوامل جامعه پذیری هستند که نه تنها بر نوجوانان بلکه بر طرز نگرش خانواده‌ها نیز تأثیر می‌گذراند و قاعدتاً نگرش خانواده‌ها بر نحوه جامعه پذیر کردن کودکان تأثیر به‌سزایی خواهد گذاشت. رسانه‌های جمعی نگرش‌ها و بینش‌های مردم را عمیقاً تحت تأثیر قرار می‌دهند و آن چنان بر زندگی خانواده‌ها اثر می‌گذراند که گاهاً مشاهده می‌کنیم سلیقه‌ها، افکار و انتظارات خانواده تحت تأثیر برنامه‌های خصوصاً تلویزیونی به طرز عجیبی یکسان و شبیه هم است. امروزه جوامعی که کاملاً از تأثیر رسانه‌های همگانی بر کنار مانده باشند، حتی در جوامع سنتی بسیار معدودند.

بررسی هویت از دیدگاه‌های مختلف

رهیافت فلسفی

از دیدگاه فلسفی^۲ در رابطه با هویت، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. عده‌ای معتقدند که اصلاً مفهومی به نام هویت وجود ندارد و نگاه ذات‌گرایانه به هویت را نفی می‌کنند و بر این

1 - Media

2- Philosophic

باورند که هویت امری قراردادی است که صرفاً به شرایطی بر می‌گردد و هویت‌ها در گفتمان‌های مختلف شکل‌های مختلفی به خود می‌گیرند. پست مدرنیست‌ها در این گروه قرار می‌گیرند. گروه دوم، بر عکس معتقدند که هویت به طور همزمان حامل یک عنصر ثابت و یک عنصر پویاست، از یک سو رجوع به مفهوم هویت بیانگر استمرار و تداوم تاریخی است اما از سوی دیگر، هویت دائماً در معرض فرآیند بازتعریف و باز تولید است.

هویت از دیدگاه روانشناسی

در روانشناسی، هویت و احساس هویت یکی از مشخصات شخصیت فرد تلقی می‌شود. احساس هویت عبارت از احساس انسان نسبت به استمرار حیات روانی خود می‌باشد و یگانگی و وحدتی که در مقابل اوضاع و احوال متغییر خارج همواره در حالات روانی خود احساس می‌کند. در روانشناسی از واژه هویت نخستین بار فروید، آن هم به طور تصادفی استفاده کرد سپس آن را با معنای ضمنی روانی - اجتماعی درآمیخت. اما بارزترین روانشناسی که به موضوع هویت پرداخت، اریکسون بود. از نظر اریکسون، هویت تصویری از خود است و از بخش‌های زیادی تشکیل شده است که این بخش‌ها عبارتند از:

- ۱) هویت شغلی: مسیر، حرفه و کاری که شخص می‌خواهد دنبال کند.
- ۲) هویت سیاسی: اینکه شخص محافظه کار، لیبرال یا یک میانه رو است.
- ۳) هویت مذهبی: عقاید معنوی و روحانی شخص.
- ۴) هویت خویشاوندی: اینکه شخص تنها است، ازدواج کرده است، طلاق گرفته و غیره.
- ۵) هویت عقلانی: قلمروی که شخص می‌خواهد به آن برسد و عقلانی است.

- ۶) هویت جنسی: اینکه شخص علاقمند به جنس مخالف است یا تمایل به جنس خود دارد و یا دارای ویژگی‌های جنسیتی است.
- ۷) هویت قومی یا فرهنگی: اینکه فرد از کدام قسمت دنیا یا کشور است و چگونه با میراث فرهنگی اش شناخته می‌شود.
- ۸) علایق: انواع چیزهایی که یک شخص دوست دارد انجام دهد و می‌تواند انجام دهد شامل ورزش‌ها، موسیقی.
- ۹) شخصیت: ویژگی‌های شخصیتی فرد مانند درون‌گرا بودن، برون‌گرا بودن.
- ۱۰) هویت جسمی: تصورات جسمانی شخص (Stanrok, 2001:305-306).

دیدگاه کنش متقابل نمادین:

چشم‌انداز کنش متقابل نمادین، در اصل بر روی چگونگی اجتماعی شدن فرد و چگونگی تشکیل خود تمرکز نموده است. مطابق با این نظریه زندگی اجتماعی مستلزم نوعی ارتباط است و یک چنین ارتباطاتی تا اندازه زیادی نمادین هستند و ماهیت کنشگران نیز در طی کنش متقابل شکل می‌گیرد. همچنین بر اساس این دیدگاه قسمت اعظم برداشت‌ها و تصورات ما از خویش به نوعی به تصور و برداشت دیگران از ما وابسته است.

اصول بنیادین نظریه کنش متقابل نمادین عبارت است از:

- ۱- انسان‌ها بر خلاف جانوران پست‌تر، استعداد تفکر دارند.
- ۲- استعداد تفکر با کنش متقابل اجتماعی شکل می‌گیرد.
- ۳- در کنش متقابل اجتماعی، انسان‌ها معانی و نمادهایی را یاد می‌گیرند که به آنها اجازه می‌دهند تا استعداد متمایز انسانی‌شان را برای تفکر به کار اندازند.

۴- معانی و نمادها انسان‌ها را قادر می‌سازند که کنش و کنش متقابل و متمایز انسانی را انجام دهند.

۵- انسان‌ها نمی‌توانند معانی و نمادهایی را که در کنش‌ها و کنش‌های متقابل شان به کار می‌برند، بر پایه تفسیری که از موقعیت می‌کنند، تعدیل یا تغییر دهند.

۶- انسان‌ها تا اندازه‌ای برای آن می‌توانند معانی و نمادها را تعدیل و تغییر دهند که توانایی کنش متقابل با خودشان را دارند. زیرا این توانایی به آنها اجازه می‌دهد که راه‌های امکان‌پذیر کنش را بیازمایند، مزایا و عدم نسبی بودن آنها را سبک‌سنگین کنند و سپس یک راه را بر می‌گزینند.

۷- الگوهای درهم‌تنیده کنش و کنش متقابل، گروه‌ها و جامعه‌ها را می‌سازند (ریتزر، ۱۳۷۴: ۲-۲۸۱).

در این قسمت به بررسی عمده‌ترین صاحب‌نظران دیدگاه کنش متقابل نمادین می‌پردازیم:

جرج هربرت مید^۱:

شرح مید از چگونگی تکوین «خود» از طریق رشد تدریجی قدرت بازی کردن در نقش دیگران از کودکی و نگرستن به اعمال خود از زاویه دیگران یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهایش است. از این دیدگاه ارتباط انسانی زمانی امکان‌پذیر می‌شود که «نماد در یک شخص همان واکنشی را برانگیزد که او خود در دیگران بر می‌انگیزد» (کوزر، ۱۳۷۲: ۴۴۶).

مید مفهوم «خود» را به «من فاعلی» (I) و «من مفعولی» (Me) تقسیم می‌کند. او این اصطلاحات را برای اشاره به مراحل (فرایند) توسعه «خود» به کار می‌برد.

من فاعلی بخشی از خود است که کنشگر از آن آگاهی ندارد، ما تنها بعد از وقوع عمل از آن با خیر می شویم. من فاعلی واکنش فوری کنشگر است که به من مفعولی نهیب می زند و در برابر آن واکنش نشان می دهد. من مفعولی (در من) بخشی از خود است که کنشگر از آن آگاهی دارد و در واقع چیزی جز همان ملکه ی ذهن شدن رویکرد سازمان یافته ی دیگران یا دیگری تعمیم یافته نیست (ریتزر، ۱۳۷۴: ۲۸۰).

هربرت بلومر:^۱

از نظر «بلومر» انسان خود را در کنش متقابلی که در جامعه و در روند ساختی-اجتماعی با دیگر افراد دارد تکوین می بخشد و در این گذار با درک معانی و سپس با اشاره به خویشتن خویش، خود و موقعیت ساختی اجتماعی خویش را دوباره تعریف و تفسیر نموده و درست بر همین اساس به کنش اجتماعی می پردازد.

چارلز هورتون کولی:^۲

کولی، تصوراتی که افراد از خود دارند به بازتاب آینه تشبیه و مقایسه نموده است: (کوزر، ۱۳۸۳: ۴۱۰).

آینه ام من، اگر تو زشتی زشتم گر تو نگویی، نکوست سیرت و سانم
در این نظریه، آینه همان جامعه است که چونان یک آینه برای ما امکان آن را فراهم می سازد که واکنش های دیگران را نسبت به رفتار خودمان مشاهده کنیم. کولی این مطلب را «خود آینه سان»^۳ می نامد (کوئن؛ ۱۳۷۴: ۷۷). به اعتقاد کولی این تصویر کودک از خود، از خانواده اش سرچشمه می گیرد و در طول زندگی در ارتباط با دیگران تحول می یابد.

1- H. Blumer

2- C. H. Cooley

3- Looking – glass Self

کولی معتقد است که سه عنصر اساسی این خود عبارتند از: ۱- تصور حضور ما برای دیگران
۲- تصور قضاوت و ارزیابی دیگران از حضور ما ۳- یک مجموعه «احساس خود» از قبیل
احساس افتخار یا سرافکنندگی و شرمساری (پارسونز؛ ۱۹۶۵: ۸۲۴).

موریس روزنبرگ^۱:

روزنبرگ کارش را با پرداختن به مفهوم «برداشت از خود^۲» به جای مطالعه «خود» آغاز
کرد. او معتقد است که «خود» مفهوم عام‌تری است که هم شناسا است و هم شناخته، در
حالی که «برداشت از خود»، خود به عنوان شناخته است. او همچنین، «خود» را به سه نوع
تمایز تقسیم می‌کند: «خود موجود^۳»؛ تصویری که ما هم اکنون از شکل خودمان داریم،
«خود دلخواه^۴»؛ تصویری از آنچه که دوست داریم باشیم و «خود وانمودی^۵»؛ یعنی شیوه‌ای
که ما در یک موقعیت خودمان را نشان می‌دهیم. (ریترز، ۱۳۷۴: ۲۹۰-۲۸۹).

بررسی هویت از دیدگاه جامعه‌شناسان معاصر

در این قسمت به بررسی دیدگاه جامعه‌شناسان معاصر پرداخته شده است که در
خصوص موضوع هویت نظریه‌هایی ارائه نموده‌اند.

آنتونی گیدنز^۶:

گیدنز به پدیده هویت در جامعه جدید توجه کرده است او در کتاب «تجدد و تشخیص
هویت» هویت را تعریف کرده و فرآیند تشکیل آن را مطرح نموده است. گیدنز بین هویت

1- M. Rosenberg
2-Self – concept
3- Extant Self
4-Desired Self
5-Presenting Self
6- Anthony Giddens

شخصی و اجتماعی تفاوتی قائل نشده است و معتقد است که «هویت شخصی چون در جریان اجتماعی ساخته می‌شود خود نوعی هویت اجتماعی است.

گیدنز می‌گوید: «هویت شخصی را باید خلق و تقریباً بطور مداوم آن را با توجه به تجربیات گاه متناقض زندگی روزمره و گرایش‌های تقطیع‌کننده نهادهای امروزی مورد تنظیم و تجربه قرار داد.»

به نظر گیدنز جامعه پذیری مدون باعث کثرت محیط اجتماعی از یک طرف و تنوع مراجع از طرف دیگر، می‌شود که این دو باعث ایفای نقش‌های گوناگون می‌شوند. به نظر وی این سه عامل به صورت هم عرض بر میزان انگیزه برای کنش بعدی فرد مؤثر بوده و در نتیجه هویت اجتماعی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

تاجفل^۱:

یکی از ثنوری پردازان هویت اجتماعی تاجفل است، وی در سال ۱۹۷۸ نظریه هویت اجتماعی خود را مطرح کرده است. اساس نظریه تاجفل توجه به جنبه‌هایی از هویت است که از عضویت گروهی ناشی می‌شود. به نظر وی، اجتماع از افرادی تشکیل شده است که با هم بر اساس پایگاه و قدرتشان رابطه دارند و ساختار این ارتباط گروهی برای شکل بندی هویت دارای اهمیت است. از نظر تاجفل هویت اجتماعی عبارت است از یک خود مفهومی ناشی از عضویت درون گروهی در یک گروه اجتماعی همراه با احساسات، ارزش‌ها و تماس‌های عاطفی با دیگر اعضاء که این احساس باعث تعلق فرد به گروه شده و باعث می‌شود که خود را در دسته بندی‌های اجتماعی، وابسته به گروه خود معرفی کند. تاجفل همچنین معتقد است که هویت بین اعضای گروه‌های با پایگاه بالاتر، قویتر از گروه‌های با پایگاه پایین است و این به

خاطر این است که اعضای گروه‌های بالاتر یک هویت مثبت را در داخل گروه خود کسب کرده اند.

روش شناسی تحقیق:

روش^۱ به شیوه گردآوری داده‌ها که در همه علوم یا بخشی از آن مشترک است، گفته می‌شود. (میلر، ۱۳۸۰: ۱۵۱). هر گاه جامعه مورد نظر از وسعت زیادی برخوردار باشد و دسترسی به تک تک افراد امکان پذیر نباشد، مناسب ترین تکنیک، به کارگیری پیمایش^۲ است. در پیمایش عمدتاً از پرسشنامه^۳ استفاده می‌شود. در این تحقیق کلیه دانش آموزان دوره دبیرستان شهر دهلران که در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ مشغول به تحصیل هستند (اعم از دختر و پسر)، جامعه آماری ما را تشکیل می‌دهند. که تعداد آنها ۲۶۴۱ نفر بوده و از طریق فرمول کوکران ۲۱۵ نفر از آنها به عنوان نمونه تعیین گردیدند.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right]} \quad n = \frac{\frac{(2)^2 \times 0.5 \times 0.5}{(0.0043)^2}}{1 + \frac{1}{2641} \left(\frac{(2)^2 \times 0.5 \times 0.5}{(0.0043)^2} - 1 \right)} = 215$$

جهت تعیین نمونه از دو روش احتمالی و غیر احتمالی استفاده گردید. واحد تحلیل در این تحقیق فرد پاسخگو است و سطح تحلیل نیز خرد می‌باشد. به منظور سنجش پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرباخ^۴ استفاده گردید. ضریب آلفا بر پایه هماهنگی درونی آیت‌ها با یکدیگر است. با توجه به اجرای یک پرسشنامه پیش آزمون، با استفاده از نرم افزار Spss پایایی پرسشنامه محاسبه گردید که میزان کلی آن ۰/۸۷۲ به دست آمد که از ضریب آلفای بالا و قابل قبولی برخوردار است.

1 -Method

2- Survey

3- Questionair

4-Crobach

جدول شماره (۱) ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده به تفکیک متغیرهای وابسته و

مستقل

نام متغیر	هویت اجتماعی (وابسته)	گویه‌های مربوط به خانواده	گویه‌های مربوط به مدرسه	گویه‌های مربوط به دوستان	گویه‌های مربوط به رسانه‌ها
میزان آلفای کرونباخ	۷۳/۵	۷۰/۶	۷۴/۹	۶۷/۲	۷۰/۶

در پایان پس از استخراج و کدگذاری اطلاعات جمع آوری شده، با استفاده از نرم افزار SPSS داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شدند.

تعریف نظری و عملی مفاهیم و متغیرهای^۱ تحقیق:

در مطالعات پیمایشی تعریف مفاهیم و متغیرهایی که در تحقیق بکار رفته، و مشخص کردن تعریف عملیاتی و تعیین سطوح سنجش آنها برای آزمون فرضیات بسیار ضروری است. در این پژوهش متغیرها در دو دسته قرار دارند:

هویت اجتماعی متغیر وابسته ما بوده و سن، جنس، وضعیت تحصیلی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، وسایل ارتباط جمعی، تعلق به خانواده، تعلق به همسالان و تعلق به مدرسه متغیرهای مستقل ما را تشکیل می‌دهند.

تعریف اصطلاحات:

هویت^۱: به معنی کیستی و هستی یک فرد، گروه، جامعه و ملت، فرایند ساخته شدن معنا، بر پایه ویژگی فرهنگی یا یک دسته ویژگی‌های فرهنگی که بر دیگر منابع معنا برتری دارد (کاستلز، ۱۹۹۷: ۷).

هویت اجتماعی: به ویژگی‌ها و اندیشه‌هایی اشاره می‌کند که فرد آنها را از طریق اشتراک اجتماعی و عضویت در گروه‌ها و مقولات اجتماعی کسب می‌کند. این گروه‌ها و مقوله‌ها شامل نژاد، مذهب، قومیت، ملیت، جنسیت و غیره می‌شود (جنکینز، ۱۳۸۱: ۴۵). مهمترین شاخصه‌های آن عبارتند از: علاقه به کشور و فرهنگ خود، افتخار به ایرانی بودن، کمک به مردم، تقید به زبان و ادبیات کشور خود، تقید به موسیقی سنتی کشور خود.

هویت فردی: به مشخصاتی اشاره دارد که فرد به عنوان یک شخص منحصر به فرد و متفاوت از سایر افراد جامعه، آنها را به خود منتسب می‌کند. در هویت فردی، «من» در مقابل دیگران قرار می‌گیرد و تفاوت‌هایی که فرد با دیگران دارد، آشکار می‌شود و باعث احساسات و علایق خاصی در فرد می‌گردد (گیدنز، ۱۳۸۲: ۲۸).

سن: منظور تعداد سال‌های کاملی است که از بدو تولد تا زمان تحقیق، از عمر پاسخگو می‌گذرد.

نام قوم: منظور رابطه و نسب خونی و ژنتیکی افراد به هر یک از اقوام کرد، لر و عرب است که در شهر دهلران سکونت دارند.

پایگاه اقتصادی و اجتماعی: به معنای موقعیت و جایگاهی است که فرد در سلسله مراتب نظام اجتماعی کسب نموده است که از طریق ترکیب معرف‌های درآمد خانواده، شغل والدین و میزان تحصیلات والدین و نوع مسکن به دست می‌آید (نیازی، ۱۳۸۴: ۲۰۱).

جنس: دختر یا پسر بودن پاسخگو مد نظر است

وضعیت تحصیلی: میزان موفقیت آموزشی دانش آموزان که بر اساس معدل در نظر گرفته شده است را می‌سنجد.

سوال اصلی تحقیق:

عوامل موثر بر شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران کدامند؟
فرضیات^۱:

فرضیه اول: بین سن و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران رابطه وجود دارد.

فرضیه دوم: بین جنس و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران تفاوت وجود دارد.

فرضیه سوم: بین وضعیت تحصیلی و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران رابطه وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران رابطه وجود دارد.

فرضیه پنجم: بین آموزش‌های مدرسه و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران رابطه وجود دارد.

فرضیه ششم: بین گروه همسالان و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران رابطه وجود دارد.

فرضیه هفتم: بین وسایل ارتباط جمعی و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران رابطه وجود دارد.

فرضیه هشتم: بین صمیمیت در خانواده و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان دبیرستانی شهر دهلران رابطه وجود دارد.

یافته‌های تحقیق :

نتایج حاصل از توصیف داده‌ها به شرح زیر می‌باشد.

- ۱- اکثر پاسخگویان از پایگاه هویت بالا برخوردار بوده‌اند.
- ۲- جنس پاسخگویان تقریباً توزیع یکسانی داشته است.
- ۳- بیشتر پاسخگویان معادل ۳۳/۵ درصد در سن ۱۶ سالگی قرار داشته‌اند.
- ۴- اکثر پاسخگویان معادل ۶۰ درصد متعلق به قوم کرد بوده‌اند.
- ۵- اکثر پاسخگویان معادل ۷۱ درصد دارای اعضای خانواده ۵ تا ۸ نفر بوده که از خانواده‌های پرجمعیت محسوب می‌شوند.
- ۶- بیشتر پاسخگویان معادل ۴۶/۵ درصد دارای معدل بیشتر از ۱۶ بوده‌اند که از وضعیت درسی مطلوبی برخوردار می‌باشند.
- ۷- بیشتر پاسخگویان معادل ۴۲/۳ درصد، خانواده آنها درآمد کمتر از ۴۰۰ هزار تومان داشته‌اند که لازم است در این خصوص توجه لازم صورت گیرد.
- ۸- حدود ۷۵ درصد پدر پاسخگویان تحصیلات دیپلم و کمتر از دیپلم داشته‌اند.
- ۹- حدود ۸۹ درصد مادر پاسخگویان تحصیلات دیپلم و کمتر از دیپلم داشته‌اند که در مقایسه با پدر پاسخگویان در سطح پایین‌تری قرار دارند.
- ۱۰- اکثر پدر پاسخگویان معادل ۸۰ درصد دارای شغل آزاد و کشاورز بوده‌اند.
- ۱۱- اکثر مادر پاسخگویان معادل ۸۴/۲ درصد خانه‌دار بوده‌اند.
- ۱۲- اکثر پاسخگویان معادل ۸۵/۶ درصد دارای منزل شخصی بوده‌اند.

نتایج تحلیل استنباطی تحقیق

جدول (۲) آزمون فرضیات تحقیق

نتیجه آزمون مربوط به هر کدام از متغیرها					متغیرهای مستقل
سطح معنی داری (sig)	کنندال b	ضریب همبستگی پیرسون	مقدار آزمون کای اسکوئر	درجه آزادی	
۰/۲۶۱		-/۰۷۷			سن فرضیه اول
۰/۰۰۵	/۱۹۳		۱۴/۷۱۱	۴	وضعیت تحصیلی فرضیه سوم
۰/۲۷۶			۵/۱۰۸	۴	پایگاه اقتصادی-اجتماعی فرضیه چهارم
۰/۰۰۰	۰/۳۵۸		۳۹/۴۱۴	۴	تعلق به خانواده فرضیه هشتم
۰/۰۰۰	۰/۳۱۲		۳۳/۸۰۹	۴	تعلق به مدرسه فرضیه پنجم
۰/۰۰۰	۰/۲۱۸		۱۷/۹۷۳	۴	تعلق به دوستان فرضیه ششم
۰/۰۰۰	۰/۲۱۲		۲۲/۱۹۸	۴	تعلق به رسانه‌ها فرضیه هفتم

فرضیه دوم: بین جنسیت و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان تفاوت وجود دارد:

H_0 : بین جنسیت و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان تفاوت وجود ندارد.

H_1 : بین جنسیت و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان تفاوت وجود دارد.

جدول شماره (۳) آزمون t بین جنسیت و هویت اجتماعی (با دو گروه مستقل)

تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری	درجه آزادی	t	جنس	
.۱۸۹۷۲	۰/۰۱۲	۲۱۳	۲/۵۲۹	زن	با واریانس برابر
.۱۸۹۷۲	۰/۰۱۲	۲۱۲/۹۸۳	۲/۵۳۰	مرد	با واریانس نابرابر

با توجه به مندرجات جدول شماره (۳) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون کمتر از

۰/۰۵ شده است ($0/05 < sig = 0/012$) پس فرض ما H_1 در سطح ۰/۹۵ اطمینان تایید می شود

و فرض H_0 رد می گردد. یعنی در روند شکل گیری هویت جوانان بین دختران و پسران تفاوت معنی دار وجود دارد که با نظریات اریکسون منطبق می باشد.

فرضیه اول:

با توجه به مندرجات جدول شماره (۲) و مقدار $r = -.077$ و همچنین $\text{sig} > .05$ می باشد پس فرض ما (H_1) در سطح 0.95 اطمینان رد می شود. یعنی بین سن و شکل گیری هویت اجتماعی رابطه وجود ندارد. شاید علت رد شدن این فرضیه محدود بودن آن در دامنه سنی ۱۳ تا ۱۹ سالگی بوده باشد یعنی اگر این پژوهش در دامنه سنی ۱۳ تا ۳۵ سالگی می بود امکان تایید فرضیه فوق وجود داشت.

فرضیه سوم:

با توجه به مندرجات جدول شماره (۲) و سطح معنی داری $\text{sig} = .005$ و درجه آزادی و مقدار آزمون نتیجه می گیریم بین وضعیت تحصیلی و شکل گیری هویت جوانان در شهر دهلران رابطه وجود دارد؛ بنابراین فرضیه مربوطه تایید گردیده و بیانگر این نکته است که وضعیت تحصیلی بر روی شکل گیری هویت جوانان تاثیر می گذارد که با نظریات میشل فوکو و کاستلز همخوانی دارد.

فرضیه چهارم:

با توجه به مندرجات جدول شماره (۲) و سطح معنی داری $\text{sig} = .276$ و درجه آزادی و مقدار آزمون نتیجه می گیریم بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و شکل گیری هویت جوانان در شهر دهلران رابطه معنادار وجود ندارد، بنابراین فرضیه مربوطه رد می گردد. علت رد شدن آن شاید به خاطر این مسأله است که در شهرهای کوچکی مثل دهلران به علت اینکه مردم از امکانات مشابه و شیوه های زندگی یکسانی برخوردار هستند؛ بنابراین پایگاه اقتصادی - اجتماعی تاثیر چندانی بر وضعیت هویت اجتماعی جوانان در این پژوهش نداشته باشد.

فرضیه پنجم:

با توجه به مندرجات جدول شماره (۲) و سطح معنی داری $\text{sig} = /000$ و مقدار آزمون نتیجه می‌گیریم بین سطوح آموزش مدرسه و شکل‌گیری هویت جوانان در شهر دهلران رابطه معنادار وجود دارد، بنابراین فرضیه مربوطه تایید می‌گردد. یعنی هر چه تعلق فرد به مدرسه بیشتر باشد، فرد از پایگاه هویتی بالاتری برخوردار می‌گردد و عکس آن نیز صدق می‌نماید. تایید این فرضیه با نتایج اکثر تحقیقات قبلی در ارتباط است و از جمله با پایان‌نامه فرنگیس آلمال منطبق است. همچنین از لحاظ دیدگاه نظری با دیدگاه گی‌روشه، کولی، پارسونز و گیدنز ارتباط دارد.

فرضیه ششم:

با توجه به مندرجات جدول شماره (۲) و سطح معنی داری $\text{sig} = /000$ و مقدار آزمون نتیجه می‌گیریم بین سطوح رابطه با دوستان و شکل‌گیری هویت جوانان در شهر دهلران رابطه معنادار وجود دارد. بنابراین فرضیه مربوطه تایید می‌گردد. یعنی هر چه میزان برقراری رابطه با دوستان در سطح بالاتری باشد، فرد از پایگاه هویتی بالاتری برخوردار می‌گردد و عکس آن نیز صدق می‌نماید؛ این فرضیه در سطح آماری بسیار بالایی تایید گردیده و با اکثر تحقیقات قبلی همخوانی دارد. همچنین با دیدگاه جامعه‌شناسانی مانند بلومر، کان، تاجفل و هابرماس در ارتباط می‌باشد

فرضیه هفتم:

با توجه به مندرجات جدول شماره (۲) و سطح معنی داری $\text{sig} = /000$ و مقدار آزمون نتیجه می‌گیریم بین سطوح تاثیر پذیری از رسانه‌ها و شکل‌گیری هویت جوانان در شهر دهلران رابطه معنادار وجود دارد؛ یعنی هر چه تاثیر پذیری و استفاده از رسانه‌ها بیشتر باشد، فرد از پایگاه هویتی بالاتری برخوردار می‌گردد و عکس آن نیز صادق است. این فرضیه در سطح

آماری بسیار بالایی تایید گردیده و ضمن همخوانی با اکثر تحقیقات قبلی با دیدگاه‌های بلومر، گافمن، کولی و هابرماس ارتباط دارد.

فرضیه هشتم:

با توجه به مندرجات جدول شماره (۲) و سطح معنی داری $\text{sig} = /000$ و مقدار آزمون نتیجه می‌گیریم بین سطوح ارتباط با خانواده و شکل‌گیری هویت جوانان در شهر دهلران رابطه معنادار وجود دارد، بنابراین فرضیه مربوطه تایید می‌گردد یعنی هر چه ارتباط و تعلق نوجوان به خانواده بیشتر باشد، فرد از پایگاه هویتی بالاتری برخوردار می‌گردد و عکس آن نیز صدق می‌نماید. تایید این فرضیه در سطح بسیار بالا ضمن همخوانی با نظریات کنت، گی روشه و کولی تاکید بر نقش بسیار مهم خانواده در اجتماعی نمودن جوانان و تنفیذ هویت به آنان است. بنابراین، به والدین توصیه می‌شود به علت تاثیر مناسب آنها بر شکل‌گیری هویت جوانان ارتباط منطقی و اصولی خود را با فرزندان خود افزایش دهند تا از این طریق در هویت‌یابی نوجوانان تاثیر مثبتی داشته باشند. از بین فرضیات تنها سن و پایگاه اقتصادی - اجتماعی در شکل‌گیری هویت تاثیر نداشتند و تاثیر آنها رد شد، مابقی فرضیات همه تایید گردیدند.

نتیجه‌گیری:

هدف از انجام هر کار تحقیقی دستیابی به نتایج معتبری است که جوابگوی سئوالات آغازین ذهنی ما باشد با توجه به ماهیت این پژوهش که از نوع پیمایشی است نتایج آن مطابق با دیگر پژوهش‌هایی است که در این زمینه انجام شده است بطور کلی داده‌های بدست آمده با نتایج بسیاری از تحقیقات انجام شده که در فصل پیشینه تحقیق به آنها اشاره شد همخوانی دارد. احساس هویت نوجوانان به تدریج و بدنبال کسب هویت‌های گوناگون دوره کودکی

آغاز می‌شود و بصورت فرآیندی تکمیلی تا پایان عمر ادامه می‌یابد. ارزش‌ها و معیارهای اخلاقی کودکان اغلب همان است که والدین سعی دارند آنها را به فرزندان خود القاء نمایند و در دوران نوجوانی به موازات گسترش دایره ارتباطاتشان به دنبال کسب الگوهای رفتاری در خارج از خانواده شکل گرفته و وقتی وارد محیط گسترده‌تر دبیرستان می‌شوند ارزش‌های گروه‌های همسالان آنها و دیگر بزرگسالان برایشان اهمیت روزافزونی پیدا می‌کند و این مسأله در این تحقیق نیز به اثبات رسیده است. از بین فرضیات تنها سن و پایگاه اقتصادی - اجتماعی در شکل‌گیری هویت تاثیر نداشتند و تاثیر آنها رد شد، مابقی فرضیات همه تایید گردیدند.

فهرست منابع:

- ۱- آرون، ریمون، (۱۳۶۴)، مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی، ترجمه باقر پرهام، تهران، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ اول.
- ۲- آزاد ارمکی؛ تقی، (۱۳۸۱) نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران، انتشارات سروش، چاپ دوم.
- ۳- عزازی؛ شهلا، (۱۳۸۰) جامعه‌شناسی خانواده، تهران، انتشارات روشنفکران و مطالعات زنان.
- ۴- افروغ؛ عماد، (۱۳۷۷) فضا و جامعه: فضا و نابرابری اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- ۵- بیبی، ارل (۱۳۸۵) روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا فاضل، تهران، سمت، جلد اول.
- ۶- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱)، هویت اجتماعی، ترجمه تورج یار احمدی، تهران، نشر و پژوهش شیرازه، چاپ اول.
- ۷- دواس.دی.ای. (۱۳۷۶)، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران، نشر نی، چاپ اول.
- ۸- رجایی، فرهنگ (۱۳۸۲)، مسئله هویت ایرانیان امروز، تهران، نشر نی.
- ۹- روشه، گی (۱۳۷۰)، کنش اجتماعی، ترجمه هما زنجانی زاده، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ دوم.

- ۱۰- ریتزر، جورج (۱۳۷۴)، نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی، چاپ دوم.
- ۱۱- ساروخانی، باقر (۱۳۷۵) مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، تهران، انتشارات سروش، چاپ دوم.
- ۱۲- کازنو، ژان (۱۳۷۰)، جامعه‌شناسی و سایل ارتباط جمعی، ترجمه باقر ساروخانی و منوچهر محسنی، تهران، اطلاعات.
- ۱۳- کوزر، لوئیس (۱۳۸۳) زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، علمی.
- ۱۴- کاستلز، امانوئل (۱۳۸۰)، عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه، فرهنگ، ترجمه حسن چاوشیان، جلد دوم، تهران، نشر طرح نو.
- ۱۵- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳)، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی، چاپ اول. تهران، نشر نی.
- ۱۶- نیازی، محسن (۱۳۸۶)، «تبیین جامعه‌شناختی رابطه سرمایه فرهنگی خانواده با هویت اجتماعی جوانان»، فصلنامه مطالعات ملی.
- ۱۷- میلر، دلبرت (۱۳۸۰)، راهنمای سنجش و تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی،
- ۱۸- وثوقی، منصور، نیک خلق، علی اکبر (۱۳۷۰)، مبانی جامعه‌شناسی، تهران، نشر خردمند.